

Technologie gaat onze voortplanting drastisch veranderen. Daarover moeten we het nú hebben, vindt filosoof Marcel Zuiderland.

INTERVIEW • AALDERT VAN SOEST BEELD JEROEN JUMELET

Mensverbetering is hét debat

Het had niet veel gescheeld of filosoof Marcel Zuiderland was nooit geboren. Zijn moeder was op jonge leeftijd zwanger en overwoog abortus. Toch bepleit hij in zijn nieuwe boek het recht van vrouwen om hun zwangerschap af te breken.

'Het besef dat ik zelf door het oog van de naald gekropen ben, maakt me wel terughoudend in het abortusdebat', vertelt hij. 'Vroeger benaderde ik een embryo als een klompje cellen, maar daar ben ik van teruggekomen. Zeker het afbreken van een late en gewenste zwangerschap doet geen recht aan het gevoel van moeders die voor deze moeilijke keuze staan.' De keuzes van paren gaan door de ontwikkeling van de technologie alleen nog maar moeilijker worden. In zijn boek *Gentest of geen test?* onderzoekt Zuiderland de gevolgen van de NIPT, de bloedtest waarmee ongeboren kinderen sinds kort worden gescreend op de syndromen van Down, Edwards en Patau. 'Met deze test treden we een nieuw tijdperk in', zegt Zuiderland. 'In potentie kunnen we met de NIPT het hele DNA van ongeboren kinderen in kaart brengen. Dat wordt ook steeds goedkoper. Gaan we straks een screeningslijst opstellen met 5000 mogelijke genetische aandoeningen, waarop je kunt laten testen?' Hij wijst er daarnaast op dat wetenschappers inmiddels geslachtscellen kunnen maken uit huidcellen. 'Dat opent de mogelijkheid om straks heel gemakkelijk honderd embryo's te maken in het laboratorium en vervolgens de beste vijf te kiezen om zwanger te raken. Over deze kwesties moeten we het nu hebben, voordat de ontwikkelingen onomkeerbaar zijn.'

Zijn die scenario's reëel?

'Dat denk ik wel. Mens en technologie zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden, ze groeien met elkaar mee. Het is een illusie te denken dat als de techniek ons toestaat ons eigen menselijke gestel te transformeren, we dat niet gaan doen. Dan heb je geen realistische visie op hoe het in de wereld tot nu toe is gegaan. Het mensverbeteringsdebat wordt hét debat van deze eeuw.'

Hoe snel gaan de ontwikkelingen?

'Ik geef altijd het voorbeeld van de *New York Times* die in 1903 schreef: "Misschien kunnen we over een miljoen jaar iets bouwen waarmee we het luchtruim doorkruisen." Twintig jaar later stak Lindenberg de oceaan over en 65 jaar later stond de eerste mens op de maan.'

Uw boek gaat vooral over de toenemende mogelijkheden in prenatale screening. Moeten we blij zijn dat we steeds meer kunnen weten over ongeboren kinderen?

'Vroeger kon je alleen maar hopen op een gezond kind en erop vertrouwen dat het goed zou komen. Dat waren zorgeloze tijden. Dus nee, je hoeft hier niet alleen blij mee te zijn. Het dwingt ons tot onmogelijke keuzes over het wel of niet doorzetten van een zwangerschap. Maar het is een gegeven dat die screening mogelijk is, en dus moeten we er een moreel standpunt over innemen.'

Hoe ziet u zelf het ongeboren leven?

'Je kunt een ongeboren leven filosofisch of psychologisch benaderen en die twee kunnen elkaar bijten. Dat was het grote probleem in het abortusdebat. Om abortus te rechtvaardigen moest het ongeboren leven volledig van zijn persoonlijkheid en humaniteit worden ontdaan. Maar dat staat haaks op de beleving van ouders. Het afbreken van een gewenste zwangerschap is diep ingrijpend. Ik probeer de spanning tussen de filosofische en psychologische benadering op te lossen door het ongeboren kind te benaderen als een ambigu wezen.'

Wat is dat?

'Het embryo ontwikkelt zich van de vele perso-

Marcel Zuiderland: 'Ik geloof niet dat ouders zullen kiezen voor abortus vanwege een hazenlip.'

'Mens en technologie zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden, ze groeien met elkaar mee.'

N.a.v. *Gentest of geen test*

MARCEL ZUIDERLAND, UITG.
AMSTERDAM UNIVERSITY PRESS,
AMSTERDAM 2017, 220 BLZ. € 19,99

nen die het nog kan worden tot die ene persoon die het uiteindelijk zal worden. Gedurende de zwangerschap wordt het steeds meer die persoon. Eerst is het alleen een levend wezen, maar het wordt steeds meer een belevend wezen. Naarmate die ontwikkeling vordert, doet het kind steeds meer een beroep op de samenleving om het te beschermen.'

En hoe bepaal je dan de grens voor het toestaan van abortus?

'Iets doet een moreel appel op ons als het belangen heeft, als het zich goed of slecht kan voelen. Bij een foetus is dat het geval als het centraal zenuwstelsel zich ontwikkeld heeft, rond week 26 van de zwangerschap. Maar ik geef toe dat dat een schemergebied is.'

U noemt een ongeboren kind ambigu, maar feit is: als je het niet weghaalt, wordt het die ene unieke persoon.

'Ja, dat is het zogeheten potentieargument.

Een krachtig argument, dat ouders ertoe uitnodigt om een band aan te gaan met het ongeboren leven. Ik ben voor mijn boek in het abortusdebat van de jaren zestig en zeventig gedoken. Er waren toen vier centrale argumenten tegen abortus: het leeft, het is een mens, het is in potentie een persoon, en het heeft een toekomst zoals jij en ik. Ik heb die argumenten geanalyseerd en vind ze stuk voor stuk sterk. Maar ik vind ze niet sterk genoeg om iemand te dwingen een zwangerschap uit te dragen.'

Met de NIPT wordt nu het syndroom van Down opgespoord. Vindt u abortus dan legitiem?

'Zonder meer. Down gaat mogelijk gepaard met ernstige verstandelijke beperkingen en een hoge zorgintensiteit. Als ouders een ander bestaan wensen voor hun toekomstige kind, of voor zichzelf en hun andere kinderen, is dat gerechtvaardigd.'

van de 21e eeuw

een andere keuze te maken. Ik besef ook dat er iets verloren gaat als er geen kinderen met down meer geboren worden. Op televisie zien we alleen de elite, maar dat is wel een bijzondere groep mensen. Hun onbevangenheid en zuiverheid is mooi. Het cynisme dat wij met onze volwassenheid gekregen hebben, dat hebben zij niet. Aan de andere kant moet je blijven beseffen dat dit komt door een verstandelijke beperking. Er zijn groepen zoals Down Pride die elk geluid dat afwijkt van het verheerlijken van down, wegzetten als ketters en nazistisch. Hun fanatisme vind ik niet fris.'

Ouders voelen zich in een hoek gezet door de ontwikkelingen.

'Zeker, maar dat rechtvaardigt geen irrationeel betoog. Bij de aanbieding van het zwartboek Downsyndroom aan de Tweede Kamer werd letterlijk gezegd dat NIPT een morele misdaad is tegen mensen met handicaps. Zo moet dat gesprek niet gevoerd worden. Je moet debatteren met begrip voor alle posities en keuzes die mensen kunnen maken.'

Het gaat nu over down, maar in potentie kunnen we veel meer aandoeningen en risico's zien bij ongeboren kinderen. Waar houdt dit op?

'Daar moeten we het over hebben. Ik geloof niet dat ouders zullen kiezen voor abortus vanwege een hazenlip of een kind met rood haar. Een gewenste zwangerschap is kostbaar, die breek je niet zomaar af. Wel denk ik dat er op een gegeven moment een menu zal ontstaan van aandoeningen waarop je kunt screenen. Ouders moeten dan bepalen wat ze willen weten.'

Stel, een ongeboren kind blijkt dan een verhoogd risico te hebben om op termijn alzheimer te krijgen. Mag je die aborteren volgens u?

'Ja, de keuzevrijheid van ouders legitimeert dat, maar ik zie het in de praktijk niet veel ouders doen. Wel denk ik dat we gaan naar een situatie waarin we in de slaapkamer vooral recreatieve seks hebben, terwijl de voortplanting zich steeds meer zal verplaatsen naar het laboratorium. Als stellen met vruchtbaarheidsproblemen of homoseksuele stellen straks betere kinderen krijgen, zullen andere paren ook overwegen die route te kiezen.'

Als gelovige zou ik bang zijn om op de troon van God te zitten. Wilt u leven in een samenleving die zo veel mogelijk leed probeert weg te filteren?

'Dat zeg ik niet. Iets in mij verzet zich ook tegen dit beeld. Ik denk daarom dat we de menselijke conditie opnieuw moeten formuleren. Principieel ben ik niet tegen het technologisch verbeteren van de mens, maar het idee van overgave en "geworpen zijn in de wereld" komt in dit scenario op losse schroeven te staan. Willen we een wereld zonder kwetsbaarheid en feilbaarheid? Toch gaan we die kant op en daarom zullen we verhalen over het goede leven moeten articuleren, zodat we weten welke grenzen we met wetgeving moeten bewaken. Als je de triangel van wetenschap, techniek en kapitalisme zijn gang laat gaan, dendert de trein door. Alleen muren bouwen heeft geen zin, want we leven in een internationaal klimaat. Onze samenleving is sterk beïnvloed door religie en romantiek, maar in Azië speelt dat veel minder. De verhouding tot robots is daar bijvoorbeeld veel gemakkelijker. Dus wat gaan die landen doen en hoe reageren wij daarop? De techniek stelt ons op een drastische wijze de vraag: wie is de mens? Dat wordt het vraagstuk in de 21e eeuw.' ■

Begrijpt u mensen voor wie een kind met Down per definitie welkom is?

'Zeker, ik vind dat iedereen daarvoor moet kunnen kiezen. Het enige wat ik in mijn boek beweer is: als je bij kunstmatige bevruchting kunt kiezen tussen twee embryo's van wie er één down heeft, dan ben je moreel verplicht te kiezen voor het embryo zonder down. Een bestaande zwangerschap afbreken is ingrijpend, dat doe je niet zomaar. Maar als je de keuze hebt, dan is het offer om voor het beste kind te kiezen niet groot.'

Het beste kind? Wie bepaalt dat een kind zonder down beter af is?

'Ik begrijp dat bezwaar. Aan mij wordt weleens gevraagd wat ik ervan zou vinden als er geen enkel kind met down meer geboren zou worden. Als dat bereikt kan worden met een medicijn dat je voor of tijdens de zwangerschap inneemt, zou dat een mijlpaal zijn in de volksgezondheid. Iedereen zou dat innemen, denk

ik. Als abortus de oorzaak is, wordt dat een ander verhaal. Daar zitten namelijk twee vormen van leed achter: dat van de vrouwen die deze keuze moesten maken én dat van de symboliek van verstoting en moord die aan abortus hangt. Daarvan gaat een signaal uit naar bestaande kinderen met down, alsof hun bestaan ongewenst zou zijn. Dat is een relevant moreel gegeven. En toch is het te zwak om down uit het screeningsmenu te schrappen.'

Je kunt dit niet reduceren tot een individuele keuze, lijkt me. Er zijn nu al landen waar bijna geen kinderen met down worden geboren. Er is dan toch sprake van sociale druk?

'Helemaal mee eens, daar moet je niet naïef over doen. Dat effect is er. Het enige wat je er tegenover kunt stellen is goede voorlichting. En je moet het debat blijven voeren, zodat ouders van een kind met Down niet raar worden aan-gekeken. Maar als bijna iedereen kiest voor abortus, moet je sterk in je schoenen staan om